

דף לג

- נו. א. מהו מקום קביעת המזוזה בפתח, וכיצד צורת הנחתה?
ב. מה דינה של מזוזה הכתובה בשני דפים?
ג. שני בתים (– חדרים) הפתוחים זה לזה, באיזה צד בפתח שביניהם מניחים את המזוזה?
ד. היכן קובעים מזוזה בבית (– חדר) עם שני פתחים?
ה. מהו העומק המקסימלי להנחת המזוזה? מה דינו של פתח שאחורי הדלת?
ו. מתי פסולה המזוזה משום 'תעשה ולא מן העשוי'?
- א. מצוה להניח המזוזה בחללו של פתח, בטפח הסמוך לרשות הרבים (כגון שעובי חלל הפתח כמה טפחים), בימין הכניסה (מזוזות ביתך – ביאתך, ודרך ביאה בימין).
לדברי רבי יהודה, וכן אמר רב הונא: כל הגובה כשר, ובלבד שירחיק מן הקורה ומן הקרקע טפח. לדברי רבי יוסי [אליבא דשמואל] – בשליש העליון של הפתח, ומצוה להניחה בתחילת שליש העליון.
יש אומרים בתחילתו דוקא (רמב"ם ושו"ע). וי"א בכל השליש העליון מלבד הטפח העליון (ע' בפוסקים). ובפתח גבוה מאד – מניחה כנגד כתפיו (ירושלמי. התוס' כתבו שהירושלמי חולק על הש"ס שלנו).
- תחבה לפתח כשהיא שכובה – לפרש"י פסול ולרבנו תם כשר, וכך מצוותה. במעומד – לרבנו תם פסול ולרש"י כשר. כשחלקה בשכיבה וראשה זקוף, וכן באלכסון (תוס') – כשר.
'וכן היו מזוזות של ר"מ מרוטנבורק כמין נו"ן כפופה (רא"ש).
- ב. מזוזה הכתובה בדפים נפרדים – פסולה.
היתה כתובה על חתיכת עור אחת בשתי עמודות, וגויל חלק מפריד ביניהן – לרש"י פסול ולתוס' כשר.
לדברי התוס', מועיל חיבור חתיכות בתפירה. ומשמע אף כשחיבר לאחר שכתב (כ"כ בקרן אורה. וע' גם באגודה כאן ובריטב"א מגילה ח: או"ז ח"א תקלט; ספר התרומה רה). ויש חולקים וסוברים שאין מועילה תפירה לאחר הכתיבה (רמב"ם תפלין ה, א; טשו"ע יו"ד רפה, ד). ויש מהאחרונים שנקטו לפסול אפילו קודם הכתיבה (עפ"י שו"ת חתם סופר או"ח ה; שו"ת רעק"א יא; תורת גטין קל סק"ז).
- ג. שני חדרים ופתח ביניהם, וכל חדר פתוח החוצה מן העבר השני – יקבע מזוזה במקום היכר הציר (פרש"י: בימין הכניסה לחדר שבתוכו נמצא החור שציר הדלת סובב בו).
- ד. כשיש שני פתחים לחדר אחד, לפרש"י יקבע בפתח שרגיל לצאת ולבא בו יותר (עפ"י רש"י). ויש חולקים וסוברים שצריך לקבוע בכולם (עפ"י רמב"ם; יו"ד רפו, יח).
לפי לשון אחת ברש"י (לד.), כאשר יש ארבעה פתחים, אין השלשה בטלים לאחד שרגילים בו, הלכך יש לקבוע בכולם. ולפי לשון אחרת, אם מתחילה הוצרך לכל הפתחים לשימוש הכל, אף אם אחר כך נתמעטו הדיירים או נתמעט השימוש ואין צריך אלא לאחד מהם – כולם חייבים. רק אם עשה מתחילה פתח אחד עיקרי והאחר לצורך שימוש של יחיד – אין חייב אלא בעיקרי.

ה. לא יעמיקנה יותר מטפח. ואם העמיק – פסולה. וכמו כן אם טח עליה מלבן ויש שם עובי טפח – צריך מזוזה אחרת.

והוא הדין בפתח שמאחורי הדלת (= שני פתחים הסמוכים לזוית אחת; או פתח קטן אצל פתח גדול), אם אין ביניהם טפח הריהם נידונים כפתח אחד. יותר מטפח – צריך שתי מזוזות (עפ"י רש"י).

ו. הגיח המזוזה בפצים (= מזוזות הפתח) ואח"כ קבע את הפצים בפתח – פסול משום 'תעשה ולא מן העשוי'.
א. מפירוש התוס' נראה שבשני חדרים סמוכים, יש לעשות מתחילה היכר ציר ורק אחר כך לקבוע המזוזה.

ב. יש אומרים שצריך לקבוע דלת לפני קביעת המזוזה.

דפים לג – לד

בז. האם יש חיוב מזוזה במקומות דלהלן?

- א. פתח שאין בו פצימין; יש בו פצים אחד; פתח הנתון בקרן זוית.
- ב. אין בו תקרה או משקוף.
- ג. אכסדרה.
- ד. בית שער הפתוח לחצר ולבתים.
- ה. בית שער הפתוח לגינה ולקיטונית.
- ו. לול (חדרון, ארובה) שבין בית לעליה.
- ז. חדר שיש לו ארבעה שערים.

א-ב. פתח שאין בו פצימים או משקוף (- מח' רב ריחומי ואבא יוסי בפירוש 'פיתחי שימאי'), שהאבנים יוצאות ונכנסות ואינן בשוה (תוס') – פטור ממזוזה. ורש"י פרש שאין הבית מקורה, והתוס' חולקים וסוברים שחייב.

פסקו הרמב"ם (מזוזה ו,ה) והרא"ש (הל' מזוזה יא) שבית שאין בו תקרה פטור ממזוזה, שאינו ראוי לדירה (וכ"ה בטשו"ע יו"ד רפו, יד. ועריטב"א יומא יא).

יש לו פצים אחד; רבי מאיר מחייב וחכמים פוטרים (מזוזות – שתיים. ולרבי מאיר, כתב 'מזוזות' בשנית למעט (רבי ישמעאל), או משום שכל מקום שנאמר 'מזוזות' – אחד, מדכתיב בפסח שתי המזוזות. רבי עקיבא). ואמר רב פפא: לא חייב רבי מאיר אלא בפצים ימני, אבל פתח שאין לו אלא פצים משמאל – פטור (ביתך – דרך ביאתך, בימין).

פתח שבקרן זוית, אעפ"י שאין לו פצימים מיוחדים, סיום הכתלים אלו הם פצימיו וחייב במזוזה (אמימר).
א. הרמב"ם השמיט דין זה. ויש אומרים שפירוש דברי הגמרא שאין חיוב אלא בשיש פצימים ממש, ובוה מובנת השמטתו (חדושים ובאורים יב).

ב. הרא"ש, רבנו ירוחם והטור פרשו שרוח רביעית פרוצה לגמרי והכתלים שמכאן ומכאן משמשים כפצימים. ואפשר שאין חיוב זה אלא מדרבנן. ויש להחמיר כמותם להלכה לקבוע מזוזה באופן זה. וכ"כ בחזו"א. וצריך עיון לענין ברכה (חדושים ובאורים).

ג. אכסדרה (- שלש דפנות סתומות ודופן רביעית פתוחה במלואה, רק למעלה יש דופן מעט כדי להחזיק את התקרה), אפילו יש לה פצימין, היות שאינם אלא לחיזוק התקרה ולא לשם פתח – פטורה.

ואולם אכסדרה שיש לה ד' דפנות אלא שאינן מגיעות לסוכך ('אכסדרא דבי רב'), או זו העשויה חלונות חלונות ('אכסדרא רומיתא') – חייבת.
יש סוברים שאין האכסדרה חייבת במזווה אלא אם פתוחה לבית, כדלהלן.

ד. בית שער הפתוח לחצר ולבתים – חייב בשתי מזוזות, אחת בפתח שמבית-שער לבתים, ואחת בזה שבין החצר לב"ש.

יש אומרים שחייב מזווה בבית שער ובאכסדרה אינו אלא מדרבנן (עתוס'. וכן נקט הר"ן בסוכה לעיקר. וכן נראים דברי רש"י. ויש מהאחרונים שנקטו כן להלכה). וי"א מדאורייתא, אך דוקא בפתוח לבית [או לחצר. רמב"ן ועוד], אבל בית שער הפתוח לגינה וכד' – פטור (עפ"י רי"ף ורמב"ם).
ויש אומרים שלא פטרו אלא בית שער של אכסדרה ומרפסת. וכן תירץ הרז"ה (בסוכה ח) והוסיף שבית שער של חצר גם כן פטור. וכמה ראשונים הקשו על כך.
דעת הט"ז להלכה לחייב מדרבנן באכסדרה שיש לה ד' דפנות כנ"ל, אפילו אינה פתוחה לבית [וכפי שיטת התוס']. ויש מי שפקפק בדבר (ע' שבט הלוי ח"ג קנ וח"ה קס). וכן לענין בית שער ומרפסת שאינם פתוחים לבית, יש לחוש לענין ברכה לדעת הפוסקים וכסתימת השו"ע (שם בח"ג ובח"ב קנו).

ה. בית שער הפתוח לגינה ולקיסטונית; לדברי רבי יוסי נידון כקיסטונית, כלומר כבית שער של בתים, וחייב. ולחכמים – פטור. ונחלקו אמוראים בפירוש מחלוקתם; לדעת רב ושמואל וכן נהג רב אשי, מחלוקתם מוסבת רק על הפתח החיצון, אבל הפתח של הב"ש והקיסטונית – חייב לדברי הכל (ויש פרוש אחר ברש"י). ולרבה ורב יוסף וכן עשו אביי ורבא – בחיצוני לכו"ע פטור, לא נחלקו אלא בפתח הפנימי. הלכה כרבי יוסי ורבא ושמואל לחומרא, שחייב בשני הפתחים.

ו. אמר רב הונא: לול הפתוח מן הבית לעליה (שעושים ארבע מחיצות בתחתית המעלות ובעליון), אם יש לו פתח אחד – חייב במזווה אחת. שתי פתחים – חייב בשתי מזוזות.

ז. אמר רב פפא לשמוע מדברי רב הונא: חדר קטן שיש לו ארבעה שערים – חייב בארבע מזוזות. ופרשו שהחידוש הוא אפילו כשרגיל באחד בלבד.

לפי לשון אחת שהביא רש"י מתשובת הגאונים, מדובר כשבתחילה הוצרך לכל ארבעת הפתחים ואח"כ נתמעט השימוש ואינו צריך אלא לאחד מהם, אבל אם מתחילה יש רק פתח אחד עיקרי שבני אדם רגילים בו – אינו חייב אלא ברגיל. ולפי הפירוש הראשון משמע שאין חילוק בדבר.

דף לד (לה)

נח. על מה ובמה נכתבת המזווה?

המזווה נכתבת על הספר ולא על האבנים ובדיו (גזרה שוה 'כתיבה כתיבה' מכתובה הנוהגת לדורות. רש"י פרש מגט. והתוס' הקשו ופרשו מכתבת פרשת סוטה או מספר תורה שכותב המלך. וכן מלמד הכתוב בירמיהו שכתבה על הספר נעשית בדיו).